

УДК 0.15 (477) «1861–1917»

Ірина Лиханова,

наук. співроб. НБУВ, канд. іст. наук

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК «КНИГА В УКРАЇНІ. 1861–1917: МАТЕРІАЛИ ДО РЕПЕРТУАРУ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГИ» (З ДОСВІДУ СТВОРЕННЯ)

За матеріалами картотеки відомого книгознавця С. Й. Петрова (1917–1974) Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського видає бібліографічний покажчик «Книга в Україні. 1861–1917: Матеріали до репертуару української книги». У статті проаналізовано напрями роботи відділу національної бібліографії бібліотеки зі створення покажчика.

Ключові слова: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, національна бібліографія України, ретроспективна національна бібліографія, Український бібліографічний репертуар, україномовна книга, російськомовна книга, українське книгознавство.

Результатом роботи відділу національної бібліографії Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) у галузі ретроспективної національної бібліографії є послідовне видання в серії «Національна бібліографія України» низки посібників Українського бібліографічного репертуару та фундаментальних науково-бібліографічних видань. Зокрема, за матеріалами картотеки відомого книгознавця С. Й. Петрова видається покажчик «Книга в Україні. 1861–1917: Матеріали до репертуару української книги» [1].

Видання хронологічно продовжує працю С. Й. Петрова «Книги громадянського друку, видані на Україні, XVIII – перша половина XIX ст.: Каталог» (1971) [2]. Як відомо, упродовж багатьох років в Україні спроби створення Українського бібліографічного репертуару залишалися марними, частково цей задум було реалізовано в покажчику С. Й. Петрова. Ще за радянських часів каталог «Книги громадянського друку, видані на Україні, XVIII – перша половина XIX ст.» розглядався як одна з перших спроб створення зведеного репертуару книжкової продукції, виданої в Україні в дореволюційний період [3].

Каталог містить відомості про книги з різних галузей знань і бібліографічний опис майже 2 тис. книг українською та російською

мовами, виданих на території України (у межах адміністративного поділу УРСР), надрукованих гражданським шрифтом у 1765–1860 рр.

Побудовано каталог за алфавітом прізвищ авторів та назв творів. Він містить близько 2 тис. записів, які доповнені примітками, що розкривають зміст збірників, та анотаціями оціночного характеру. Майже всі представлені в каталозі видання – бібліографічна рідкість. Основна частина книг, включених до каталогу, переглянута *de visu*. Особливості окремих видань відзначені в анотаціях. Описи книг, які укладачеві не вдалося розшукати в бібліотеках, подано з посиланням на бібліографічні або архівні джерела. Це видання має у своєму складі допоміжні покажчики: іменний (містить прізвища авторів, перекладачів, видавців), систематичний, хронологічний, покажчик міст та друкарень; додається список бібліографічних джерел, використаних у виданні. Каталог має певні прогалини, зокрема, у відображенні видавничої продукції губернських та приватних друкарень.

Самостійне наукове значення має вступна стаття С. Й. Петрова «З історії виникнення й розвитку гражданського книгодрукування на Україні», у якій зібрано й узагальнено фактичний матеріал, що характеризує особливості книгодрукування в Україні [4]. Цікавими є й додатки до каталогу. Вони вводять у науковий обіг виявлені в архівах матеріали.

Покажчик «Книга в Україні. 1861–1917» будується за територіальним і мовним принципами – містить видання, які були надруковані українською та російською мовами в межах сучасної території України з 1861 по 1917 р. Частина матеріалів переглянута *de visu*, опис інших уточнюється за бібліографічними джерелами.

Видання покажчика «Книга в Україні. 1861–1917» стало можливим завдяки зусиллям С. С. Петрова (сина С. Й. Петрова), який разом з батьком працював над створенням картотеки.

С. С. Петров досліджує історію Києва, є членом ради Київської міської організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, автор праць «Оборонні споруди Києва Х–ХІХ ст. за рукописними і друкованими джерелами» (К., 1995), «Книжкова справа в Києві. 1861–1917» (К., 2002), «Книга в Україні, 1861–1917: Матеріали до репертуару української книги. Вип. 1–15», (К., 1996–2012), «Київ: Погляд крізь століття» (К., 2010), «Оборонні споруди Києва Х–ХІХ ст. у контексті історії міста і загального розвитку військово-фортифікаційної справи» (К., 2012) [5]. У 2004 р. С. С. Петров захистив дисертацію на тему: «Видавнича справа в Києві, друга половина ХІХ – початок ХХ ст.» [6].

Видання покажчика «Книга в Україні. 1861–1917» було розпочато

через 22 роки після смерті С. Й. Петрова. У 1996 р. за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» було видано перший випуск [7]. Із 1999 р. покажчик видає Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Бібліографічна редакція здійснюється у відділі національної бібліографії бібліотеки.

Як уже зазначалося, основу покажчика «Книга в Україні. 1861–1917» становлять матеріали картотеки, що була створена впродовж 1971–1974 рр. під керівництвом С. Й. Петрова, автора бібліографічних праць «Книги гражданской печати XVIII века: каталог книг, хранящихся в Государственной публичной библиотеке УССР» (К., 1956), «Славянские книги кирилловской печати XV–XVIII вв.» (К., 1958), «Книги первой четверти XIX в.: Каталог книг, хранящихся в Государственной публичной библиотеке Украинской ССР» (К., 1961), «Книги гражданского друку, видані на Україні. XVIII – перша половина XIX ст.» (Х., 1971) та ін. [8].

Формуючи картотеку, укладачі вивчали різні джерела: органи офіційної бібліографічної реєстрації Російської імперії, карткові та друковані каталоги бібліотек, бібліографічні покажчики. Найважливіші з яких: «Книжная летопись» (М, 1907–1917), «Список книг, вышедших в России» (СПб., 1884–1907), «Указатель по делам печати» (СПб., 1872–1878); «Книжный вестник» (СПб., 1861–1915); каталоги провідних бібліотек – Центральної наукової бібліотеки Академії наук УРСР (НБУВ), Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, Історичної бібліотеки УРСР (Державна історична бібліотека України), Республіканської бібліотеки ім. КППС (Національна парламентська бібліотека України), Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна в Москві та Державної публічної бібліотеки ім. М. Є. Салтикова-Щедріна в Ленінграді (раніше) (Російська національна та Російська державна бібліотеки); бібліографічні покажчики – «Бібліографічний покажчик нової української літератури (1798–1883)» М. Комарова, «Галицко-русская библиография XIX столетия. 1801–1886. Т. 1–2», «Українська бібліографія Австро-Угорщини. 1887–1893 рр.» І. Левицького, «Книги Української РСР. 1917–1923» (Х., 1959), «Книги УРСР. 1917–1923: Книги з архівного фонду ДПБ АН УРСР, які відсутні в рукопису Книжкової палати» (К., 1963) тощо. Означені посібники, створені в різні часи й з різною метою, вельми різняться між собою за змістом, структурою, якістю.

Однак картотека покажчика «Книга в Україні. 1861–1917» створювалася не лише за означеними бібліографічними джерелами. Укладачі також переглянули значну кількість каталогів книгарень, видавництва,

матеріалів календарів, довідників. У результаті картотека сягнула 80 тис. бібліографічних записів.

Видання «Книга в Україні. 1861–1917» планувалося з початку як публікація картотеки С. Й. Петрова, але з часом вийшло за означені межі. У процесі роботи з'ясувалося, що картотека потребує доповнень, адже, як відомо, з певних причин до неї не було включено багато видань, вилучених із загального обігу, релігійну літературу тощо. Недостатньо повно в картотеці представлені й україномовні видання. Цілком зрозуміло, що без цих та інших видань покажчик «Книга в Україні. 1861–1917» був би науково неповноцінним, не мав би науково-інформаційної цінності.

Крім того, під час звірки картотеки з бібліографічними покажчиками велику кількість видань довелося вилучити: дублети (при розписуванні різних бібліографічних джерел одне й те саме видання потрапляло до картотеки в різних варіантах бібліографічного опису); праці, що побачили світ за межами державних кордонів України (Росія, Польща та ін.); видані поза означеними хронологічними межами, тобто до 1861 р. й після 1917 р. (до картотеки ввійшло чимало книг без року видання); альбоми, ноти, листівки, відривні календарі тощо.

З метою зробити покажчик максимально повним колективом була проведена науково-пошукова робота з виявлення, аналізу та опрацювання бібліографічних джерел, включаючи інформаційно-бібліографічні ресурси Інтернету [9], які містять видання українською та російською мовою, видані протягом 1861–1917 рр. у державних кордонах сучасної України.

Ідеться, зокрема, про електронний ресурс, створений у відділі національної бібліографії НБУВ, «Міжнародний зведений каталог-репертуар україномовної книги 1798–1923 рр.». Він містить бібліографічні описи україномовних книг, які були надруковані в Україні та за її межами з 1798 по 1923 р. [10]. Каталог-репертуар відображає україномовну книгу, яка зберігається у фондах провідних бібліотек та музеїв України й зарубіжних країн, а також видання, що не збереглися і відомі тільки за бібліографічними джерелами.

«Міжнародний зведений каталог-репертуар україномовної книги 1798–1923 рр.» репрезентує фонди україномовної книги, бібліотек загальнодержавного значення, обласних універсальних наукових бібліотек, бібліотек науково-дослідних інститутів Національної академії наук, обласних краєзнавчих музеїв України та зарубіжних країн. Зокрема, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, Львівської національної наукової

бібліотеки ім. В. Стефаника, Державної історичної бібліотеки України, Книжкової палати України ім. І. Федорова, Національної бібліотеки Білорусі, Російської національної та Російської державної бібліотек, Народної бібліотеки Чеської Республіки, Бостонської публічної бібліотеки, Бібліотеки Конгресу США та ін.

«Міжнародний зведений каталог-репертуар україномовної книги 1798–1923 рр.» – найповніший інформаційний ресурс, який налічує понад 25 тис. бібліографічних описів україномовних видань, виданих у 30 країнах світу.

Авторським колективом також активно опрацьовується й електронний «Зведений каталог російської книги XIX ст. (1826–1917)», який містить 530 тис. бібліографічних описів російськомовних книг, що зберігаються в шести провідних бібліотеках Росії: Російській державній бібліотеці, Російській національній бібліотеці, Бібліотеці Російської академії наук, Державній публічній історичній бібліотеці Росії, Науковій бібліотеці Московського державного університету ім. М. Ломоносова, Науковій бібліотеці ім. М. Горького Санкт-Петербурзького державного університету. Цей каталог містить книги, видані російською мовою в Росії та за кордоном, зокрема і в Україні, з 1826 по 1917 р. [11].

Переглядається також сканований генеральний алфавітний каталог книг російською мовою 1725–1998 рр. Російської національної бібліотеки, який містить 7 млн бібліографічних описів книг, періодичних видань (окрім газет), образотворчих видань, авторефератів дисертацій та ін. [12]. Він містить значний масив російськомовних видань, надрукованих в Україні впродовж 1861–1917 рр. Особливо цінним є те, що каталог подає детальний бібліографічний опис видань.

Під час підготовки кожного випуску покажчика «Книга в Україні. 1861–1917» проводиться звірка робочої картотеки і з друкованими бібліографічними покажчиками – універсальними бібліографічними покажчиками та зведеними каталогами – «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, 1798–1923. Т. 1–3», «Друкований зведений каталог україномовної книги державних бібліотек та музеїв України. 1798–1923», «Репертуар української книги, 1798–1916: Матеріали до бібліографії» (Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника), «Матеріали до книговидавничого репертуару Поділля (1852–1923)» (Вінниця, 2006) та ін.; покажчиками фондів галузевих бібліотек – «Українська сільськогосподарська книга з фондів ЦНСГБ УААН (1868–1917)», «Медична книга України у фондах Державної наукової медичної бібліотеки, 1841–1920» (К., 2005), «Підручники

та навчальні посібники з фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського (1748–1917 pp.) для початкових та середніх навчальних закладів: Каталог» (К., 2005) та ін.; біобібліографічними покажчиками – «Микола Іванович Костомаров (1817–1885): Матеріали до бібліографії» (Чернігів, 2002), «Бібліографічний покажчик творів Миколи Івановича Костомарова» (К., 2003), «Повна бібліографія праць Івана Огієнка» (Хмельницький, 1998), «Антін Крушельницький – письменник, публіцист, педагог: Матеріали до бібліографії та епістолярної спадщини» (Львів, 2002), «А. Ю. Кримський (1889–1971): бібліогр. покажчик» (К., 1972), «Іван Петрович Крип'якевич: бібліогр. покаж.» (Львів, 1966) тощо.

Переглядаються також покажчики видань культурно-просвітніх товариств, серед яких: «Видання “Просвіт” Галичини, 1868–1938» (К., 1996), «Видання “Просвіт” Наддніпрянської України, 1906–1911» (К., 1999), «Товариство “Просвіта” у Львові: Покажчик видань, 1868–1939» (Львів, 1996), «Видавництво Mathesis (1904–1925): Матеріали до історії та каталог книг» (К., 2002) тощо.

Релігійна література відбирається за каталогами «Систематический каталог книг библиотеки Киево-Печерской лавры. Т. 1–2» (К., 1908–1912), «Систематический каталог книг на славянском и русском языках Фундаментальной библиотеки Волынской духовной семинарии» (Почаїв, 1889), «Систематический каталог книг библиотеки высокопреосвященного Флавиана, митрополита Киевского и Галицкого» (К., 1910), «Систематический каталог книг библиотеки Киевской духовной академии. Т. 1–4» (К., 1892), «Історія Харківської єпархії: До 200-річчя заснування: бібліогр. покажч.» (Х., 1999), «Справочные издания епархий Русской православной церкви, 1861–1915: сводный каталог и указатель содержания» (СПб., 2002), «Джерела і бібліографія історії Української церкви» (Рим, 1975), «Церква на Херсонщині: наук.-допоміж. бібліогр. покажч.» (Херсон, 2003) та ін.

Ретельно вивчається прикнижна та пристатейна бібліографія, якщо вона містить книги, що досліджуються. Назвемо кілька монографічних видань: Авдеева Л. Р. «Русские мыслители: Ап. А. Григорьев, Н. Я. Данилевский, Н. Н. Страхов: Философская культурология второй половины XIX века» (М. 1992); Блажейовський Д. «Ієрархія Київської церкви (861–1996)» (Львів, 1996); Водотика С. Г. «Академік Михайло Єлисейович Слабченко: Нарис життя та творчості» (Херсон, 1998); Дениско Л. «Бібліотека Київської духовної академії (1819–1919)» (К., 2006); Ляхощкий В. П. «Просвітитель: Видавничо-редакційна діяль-

ність Івана Огієнка» (К., 2000); Малинова Г. Л., Сапожников І. В. «О. О. Рябінін-Скляревський: матеріали до біографії» (Одеса, 2000); Менжулин В. И. «Другой Сикорский: неудобные страницы истории психиатрии» (К., 2004); Мяскова Т. «Бібліотека імператорського університету Св. Володимира: з історії комплектування (1834–1927 рр.)» (К., 2005); Непомнящий А. А. «Записки путешественников и путеводители в развитии исторического краеведения Крыма (последняя треть XVIII – начало XX века)» (К., 1999) тощо.

У зв'язку з тим, що робота над картотекою розпочалася ще до виходу нового ДСТУ, бібліографічна редакція здійснюється згідно з методичними рішеннями, в основу яких покладено ГОСТ 7.1–84 «Библиографическое описание документов. Общие требования и правила составления», що зумовлено прагненням укладачів зберегти загальну структуру бібліографічних записів для даного багатотомного бібліографічного видання цілком.

Бібліографічний опис містить основні елементи: прізвище та ініціали автора, назву книги, відповідальність, основні відомості про видання, місце видання, видавництво, друкарню, рік видання, кількість сторінок, формат, серію, примітки, специфікацію.

Область приміток вміщує додаткову інформацію про книгу, яка не була наведена в основному описі. У примітках подається інформація про окремі відбитки з періодичних видань та збірників праць; про паралельні назви іноземними мовами; особливості видання (наприклад, літографічне видання); про особливості розповсюдження та використання (на правах рукопису, для службового користування). До приміток заносяться й різничитання між титульною сторінкою та заголовком на обкладинці видання.

У бібліографічному описі подано формат видання, що, як відомо, не є обов'язковим елементом згідно із сучасними правилами. Але, на думку укладачів, це важливий елемент книгознавчої характеристики видання, необхідний у пошуковій роботі. Багатотомні та продовжувані видання представлені в покажчику за зведеним бібліографічним описом.

Бібліографічні описи подано за алфавітом прізвищ авторів та назв творів. Перевидання творів одного автора подаються за хронологією видань. Прізвища – за сучасною орфографією. Бібліографічні описи всіх випусків мають наскрізну нумерацію.

При науково-бібліографічній редакції картотеки й наповненні електронної бази з'ясовуються відсутні та уточнюються окремі елементи бібліографічного опису, а саме: авторство, рік, місце видання,

видавництво та друкарня; розкриваються псевдоніми та криптоніми, проводиться уніфікація прізвищ та ініціалів авторів, по змозі розкриваються обидва ініціали. Неможливість уточнення окремих елементів опису змушує подавати запис так, як його подає картка.

Псевдоніми та криптоніми розкриваються за спеціальними словниками, енциклопедіями, довідковими виданнями, зокрема, Дей О. І. «Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.)» (К., 1969), Масанов І. Ф. «Словарь псевдонимов. Т. 1–4» (М., 1956–1960), Тулуб О. «Словник псевдонімів українських письменників» (К., 1928), Еппель В. «Нові матеріали до словника українських псевдонімів» (К., 1999) тощо. На жаль, означені видання не дають відповіді на значну кількість питань, що постають перед укладачами. Псевдоніми та криптоніми, які вдалося розкрити, супроводжуються посиланням на справжнє прізвище автора.

В особливо складних випадках вивчаються біографії та встановлюються роки життя персоналій. Це стосується насамперед авторів з однаковими прізвищами та ініціалами. Наприклад, у картотеці представлені праці М. М. Страхова. Після ретельного вивчення довідкових, бібліографічних джерел з'ясувалося, що в картотеці представлені праці двох авторів – філософа, літературного критика й публіциста Страхова Миколи Миколайовича (1828–1896) і викладача Харківської духовної семінарії Страхова Миколи Миколайовича (1852–?). У таких випадках у бібліографічному описі після прізвищ та ініціалів у дужках подаються роки життя авторів.

Покажчик «Книга в Україні. 1861–1917» формується на основі електронної бази даних (БД), яка включає відповідні поля, до яких заносяться елементи бібліографічного опису. Комп'ютерна технологія дає змогу змінювати, доповнювати текст, створювати допоміжні покажчики, здійснювати швидкий пошук за будь-якими елементами бібліографічного опису. Наявність електронної версії покажчика «Книга в Україні. 1861–1917» надасть можливість вільного доступу до інформації національного значення громадянам країни та зарубіжним користувачам.

Характеризуючи покажчик «Книга в Україні. 1861–1917», можна провести певні паралелі з «Репертуаром української книги. 1789–1916», який видала Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника. На нашу думку, у покажчиках «Книга в Україні. 1861–1917» і «Репертуар української книги. 1789–1916» простежуються два різні підходи, які, безумовно, мають право на існування, до розуміння й використання наукової спадщини бібліографів, книгознавців минулого.

«Репертуар української книги. 1789–1916» – це публікація картотеки української книги 1798–1916 рр., створеної у 1945–1948 рр. академічними

бібліотеками Києва і Львова під керівництвом Ю. Меженка. Фахівці бібліотеки розглядали картотеку як архівний документ, готуючи її до друку, і тому не звіряли описів з оригіналами, не проводили ґрунтовних бібліографічних розшуків. Тому у виданні здійснено мінімальну бібліографічну редакцію, повністю збережено правопис, вжитий у відповідних бібліографічних джерелах, які розписані в картотеці, включено всі описані видання (за винятком дублетів) без уваги на точність та повноту опису. У картках повторюються неточності й помилки, які є в джерелах. Їх не вдалося повністю уникнути у виданні. Лише в окремих випадках, коли були великі розбіжності в описах дублетів, проводилися бібліографічні розшуки шляхом звірки карток з розписаними бібліографічними джерелами або за каталогом Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, про що йдеться в примітках до відповідних позицій, позначених астериском [13].

І все ж таки хочеться висловити щиру вдячність нашим львівським колегам за це видання. «Репертуар української книги. 1798–1916» є одним з вагомих джерел у роботі з підготовки до друку покажчика «Книга в Україні. 1861–1917». Репертуар містить великий масив видань значного хронологічного періоду – архівна картотека нараховує приблизно 25 тис. назв, що становить 30–35 тис. карток. Причому містить видання, які не збереглися в бібліотеках України, а відомі тільки за бібліографічними джерелами. Подано посилання на бібліографічні джерела, за якими, у разі потреби, можна зробити необхідні уточнення.

Залишена нам у спадок картотека – незакінчений науковий доробок відомого книгознавця Степана Йосиповича Петрова. У процесі роботи над покажчиком «Книга в Україні. 1861–1917», як уже зазначалося, проводиться науково-бібліографічна редакція й одночасно доповнення виданнями, які не були включені до картотеки, а також виданнями, відсутніми в уже надрукованих випусках покажчика. Створено картотеку таких видань, вона містить близько 3 тис. бібліографічних карток. Доповнення та уточнення, виявлені в процесі роботи, будуть включені до окремих додаткових випусків покажчика після завершення видання. Таким чином науковий доробок С. Й. Петрова отримав свій подальший розвиток.

Покажчик «Книга в Україні. 1861–1917» є ґрунтовною працею з розкриття репертуару вітчизняної друкованої спадщини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Цей проект реалізується завдяки значній науково-дослідній роботі авторів-укладачів під час пошуку відсутніх видань та бібліографічної редакції картотеки за певними науково-методичними принципами. Науково-інформаційна значущість цієї роботи

полягає в тому, що в ній відображено величезний масив видань універсального характеру українською та російською мовами, які побачили світ упродовж 1861–197 рр. П'ятнадцять випусків покажчика «Книга в Україні. 1861–1917» (літери «А – С») включають 67 308 бібліографічних описів видань. Науково-методичні аспекти створення покажчика «Книга в Україні. 1861–1917» проаналізовано в публікаціях фахівців відділу національної бібліографії НБУВ [14].

Матеріали покажчика «Книга в Україні. 1861–1917» дають доволі повне уявлення про стан книговидавничої діяльності в Україні у другій половині XIX – початку XX ст., створюють надійне підґрунтя для книгознавчих, бібліографознавчих та інших наукових досліджень. Так, матеріали покажчика є важливою частиною джерелознавчої бази дисертаційних досліджень Т. Р. Кароєвої «Книговидавничка справа Поділля: тенденції розвитку (друга половина XIX – початок 30-х років XX ст.)», І. Г. Лиханової «Розвиток концепції національної бібліографії України у XX ст.» [15] та ін.

Джерельну базу дослідження С. С. Петрова «Книжкова справа в Києві. 1861–1917» становлять опубліковані й неопубліковані матеріали покажчика «Книга в Україні. 1861–1917», у створенні та випуску якого бере участь автор, що дало можливість оприлюднити певні статистичні дані в галузі книговидавництва, зроблені на основі зазначеної праці [16].

Матеріали покажчика «Книга в Україні. 1861–1917» використовуються інформаційними центрами держави, бібліотеками різних відомств під час підготовки різножанрових бібліографічних покажчиків, зокрема «Видавництво Mathesis (1904–1925): Матеріали до історії та каталог книг» [17], «Матеріали до книговидавничого репертуару Поділля (1852–1923)» [18], «Софія Русова – педагог, державний діяч, просвітитель: до 155-річчя від дня народження: бібліогр. покажч.» [19], «Михайло Драгоманов: Бібліографія (1861–2011)» [20] тощо.

Розпочату С. Й. Петровим ще у 1970-ті роки таку важливу працю зі створення репертуару національної книги продовжують сучасні фахівці. Можна сказати, що робота колективу відділу національної бібліографії НБУВ зі створення покажчика «Книга в Україні. 1861–1917» ілюструє вислів відомого російського вченого Є. К. Соколинського [21] про те, що «процесс создания репертуара – это спиралевидное движение, с возвращением к уже сделанному на следующем витке развития, постоянным усложнением и корректировкой задач. Подготовка национальной библиографии – бесконечное наложение новой информации на прежнюю» [22].

Звичайно, покажчик «Книга в Україні. 1861–1917» не претендує на вичерпну повноту. Це пов'язано насамперед зі складністю роботи та значним обсягом видання. Як уже зазначалося, обсяг картотеки становить понад 80 тис. бібліографічних записів. Бібліографічне опрацювання такої кількості видань, звіряння картотеки з бібліографічними покажчиками та каталогами, виявлення пропущених видань потребують напруженої праці та часу. Кожного року подається до друку два випуски покажчика «Книга в Україні. 1861–1917». Завершити видання планується орієнтовно через п'ять років.

Список використаних джерел

1. *Лиханова І. Г.* Внесок С. Й. Петрова (1917–1974) у створення Українського бібліографічного репертуару / І. Г. Лиханова // *Наук. пр. НБУВ ім. В. І. Вернадського*. Вип. 28. – 2010. – С. 565–574; *Пашкова В. С.* «Ваш каталог стане настільною книгою» / В. С. Пашкова // *Бібл. вісн.* – 1993. – № 3–4. – С. 69–72; У вінок пам'яті улюбленого педагога С. Й. Петрова (1917–1974): До 80-річчя з дня народження // *Вісн. Кн. палати.* – 1997. – № 6. – С. 30–31; *Петров С. С.* Історія видання «Книга в Україні. 1861–1917 : матеріали до репертуару української книги / С. С. Петров // *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. Вип. 13. – 2004. – С. 197–207; *Петров С. С.* Книга в Україні. 1861–1917: (бібліогр. покажч.). Вип. «А» / С. С. Петров // *Друкарство.* – № 2. – С. 25; *Петров С. С.* Передмова // *Книга в Україні: Друга половина ХІХ – початок ХХ ст. (1861–1917) : бібліогр. покажч.* Вип. 1 / уклад. : С. Й. Петров, С. С. Петров. – К., 1996. – С. 3–7.

2. *Книги громадянського друку, видані на Україні: ХVІІІ – перша половина ХІХ ст. : каталог / склав С. Й. Петров.* – Х., 1971. – 296 с.

3. *Українська радянська бібліографія / за ред. Ф. К. Сарани і Д. Д. Тараманова.* – К. : Вища школа, 1980. – С. 178; *Бабич В. С.* Бібліографічні джерела українознавства / В. С. Бабич. – *Вісн. Кн. палати.* – 2000. – № 10. – С. 11–15.

4. *Петров С. Й.* З історії виникнення та розвитку громадянського книгодрукування на Україні // *Книги громадянського друку, видані на Україні: ХVІІІ – перша половина ХІХ ст. : каталог / склав С. Й. Петров.* – Х. : Вид-во Кн. палати УРСР, 1971. – С. 38.

5. *Петров С. С.* Книжкова справа в Києві. 1861–1917 / С. С. Петров. – К. : ТОВ «УВПК “ЕксОб”», 2002. – 344 с.; *Петров С. С.* Київ: Погляд крізь століття / С. С. Петров. – К. : ВПК «Експрес-Поліграф», 2010. – 392 с.; *Петров С.* Оборонні споруди Києва Х–ХІХ ст. у контексті історії міста

і загального розвитку військово-фортифікаційної справи / С. Петров. – К. : «ВПК “Експрес-Поліграф”», 2012. – 448 с.

6. *Петров С. С.* Видавнича справа в Києві (друга половина XIX – початок XX ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук / С. С. Петров. – К., 2004. – 20 с.

7. *Патока В.* Бібліографічний показчик [С. И. Петров, С. С. Петров «Книга в Україні. 1861–1917»] / В. Патока // Вісн. Кн. палати. – 1996. – № 4. – С. 28–29.

8. *Петров С. О.* Книги гражданской печати XVIII века : каталог книг, хранящихся в Гос. публич. б-ке УССР / С. О. Петров. – К. : Изд-во АН УССР, 1956. – 302 с.; Петров С. О. Славянские книги кирилловской печати XV–XVIII вв.: описание книг, хранящихся в Гос. публич. б-ке УССР / Петров С. О., Бирюк Я. Д., Золотарь Т. П. ; отв. ред. П. Н. Попов. – К. : Изд-во АН УССР, 1958. – 264 с.; Петров С. О. Книги первой четверти XIX века : каталог книг, хранящихся в Гос. публич. б-ке УССР / С. О. Петров. – К. : Изд-во АН УССР, 1961. – 400 с.

9. Основы информационного поиска. Библиографические ресурсы Интернет [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.home-edu.ru/user/uatml/00000123/info_poisk /3/3_ 2.html. – Загл. с экрана.; Левин Г. Л. Ретроспективная национальная библиография в системе электронных ресурсов национальных библиотек / Г. Л. Левин // Библиография в современной электронной среде : (материалы семинара). – М. : Пашков дом, 2005. – С. 8–16; Степанов В. К. Применение Интернета в профессиональной информационной деятельности / Степанов В. К. – М. : Изд-во ФАИР, 2009. – 304 с.; Копанева В. Бібліотека як центр збереження інформаційних ресурсів Інтернету : [монографія] / В. Копанева ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2009. – 198 с.

10. Міжнародний зведений каталог-репертуар україномовної книги 1789–1913 [Електронний ресурс] : 25 934 бібліограф. записи. – Режим доступу: локальний ресурс. – Назва з екрана.

11. Электронный сводный каталог русской книги XIX века [1826–1917 гг.] [Электронный ресурс] / РГБ, РНБ, ЗАО «Электронный архив». – Режим доступа: <http://www.biblio.ru/svkiyogin.htm>. – Загл. с экрана.

12. Генеральный алфавитный каталог книг на русском языке (1725–1998) [Электронный ресурс] / РНБ. – Режим доступа: – <http://www.nlr.ru/poisk/index.html#8>. – Загл. с экрана.

13. Репертуар української книги, 1798–1916 : матеріали до бібліографії [у 9-ти т.] / НАН України, Львів. нац. наук. б-ка ім. В. Стефаника ; упоряд. Л. І. Ільницька, О. І. Хміль ; наук. ред. Я. Р. Дашкевич. – Л., 1995–2005. –

Т. 1–9; Ільницька Л. Від упорядника / Л. Ільницька // Репертуар української книги, 1798–1916 : матеріали до бібліографії. Т. 1. – Л., 1995. – С. 19–23.

14. *Петров С. С.* Передмова // Книга в Україні: Друга половина XIX – початок XX ст. (1861–1917) : бібліогр. покажч. Вип. 1 / уклад. : С. Й. Петров, С. С. Петров. – К., 1996. – С. 3–7; Петров С. С. Книга в Україні, 1861–1917 : (бібліогр. покажч.) Вип. «А» / С. С. Петров // Друкарство. – 1998. – № 2. – С. 25; Петров С. С. Історія видання «Книга в Україні. 1861–1917 : матеріали до репертуару української книги» / С. С. Петров // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. Вип. 13. – 2004. – С. 197–207; Лиханова І. Створення Українського бібліографічного репертуару / І. Лиханова // Київ, старовина. – 2005. – № 1. – С. 128–146; Лиханова І. Бібліографічний покажчик «Книга в Україні. 1861–1917» : інформаційні матеріали до Українського бібліографічного репертуару / І. Лиханова, В. Гоїнець // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. Вип. 16. – К., 2006. – С. 341–353; Лиханова І. Бібліографічний покажчик «Книга в Україні. 1861–1917» : метод. аспекти створення / І. Лиханова, В. Гоїнець // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. Вип. 19. – К., 2007. – С. 372–380; Лиханова І. Бібліографічний покажчик «Книга в Україні. 1861–1917» як складова Українського бібліографічного репертуару / І. Лиханова // Рукописна та книжкова спадщина України. – 2007. – Вип. 11. – С. 214–225; Лиханова І. Внесок С. Й. Петрова (1917–1974) у створення Українського бібліографічного репертуару / І. Лиханова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. Вип. 28. – 2010. – С. 565–574; Лиханова І. Джерельна база покажчика «Книга в Україні. 1861–1917: матеріали до репертуару української книги» / І. Лиханова // Бібл. вісн. – 2011. – № 3. – С. 16–25; Омельчук В. Національна бібліографія України – пріоритетний напрям наукової діяльності Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського / В. Омельчук, Д. Устиновський // Бібл. вісн. – 2011. – № 2. – С. 3–7; Устиновський Д. В. Развитие историко-библиографических исследований в Национальной библиотеке Украины имени В. И. Вернадского / Д. В. Устиновский // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. – 2010. – Вып. 8. – С. 356–368.

15. *Каросва Т. Р.* Книговидавнича справа Поділля: тенденції розвитку (друга половина XIX – початок XX ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук. : спец. 07.00.08 / Т. Р. Каросва ; Київський держ. ун-т культури і мистецтв. – К., 2004; Лиханова І. Г. Розвиток концепції національної бібліографії України у XX ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук. / І. Г. Лиханова ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2005. – 20 с.

16. *Петров С. С.* Книжкова справа в Києві. 1861–1917 / С. С. Петров. – К. : ТОВ «УВПК “ЕксОб”», 2002. – 344 с.; Петров С. С. Видавнича справа в Києві (друга половина XIX – початок XX ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук / С. С. Петров. – К., 2004. – 20 с.

17. Видавництво Mathesis (1904–1925) : матеріали до історії та каталог книг / М-во культури і мистецтв України, Одеська держ. наук. б-ка ім. М. Горького ; авт.-упоряд. І. Є. Рікун. – К. : Кн. палата України, 2002. – 60 с.

18. Матеріали до книговидавничого репертуару Поділля (1852–1923) : бібліогр. посіб. / уклад. Т. Р. Соломонова ; Вінницький Держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, Вінницький обласний краєзнавчий музей. – Вінниця, 2006. – 352 с.

19. Софія Русова – педагог, державний діяч, просвітитель: до 155-річчя від дня народження : бібліогр. покажч. / Держ. наук. пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського, Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя ; упоряд. А. М. Доркєну та ін. ; наук. ред. П. І. Рогова, А. М. Доркєну ; авт. вступ. ст. Є. І. Коваленко. – К. : Вид-во Ніжин. держ. ун-ту ім. М. Гоголя, 2010. – 175 с. – («Видатні педагоги світу», Вип. 6).

20. Михайло Драгоманов: Бібліографія (1861–2011) / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Наук. б-ка ім. М. Максимовича ; упоряд. : Короткий В. А. (кер. авт. кол.) та ін. ; редкол. Гриценко І. С. (голова) та ін. – Дрогобич : Коло, 2011. – 740 с.

21. *Соколинский Е. К.* Ю. А. Меженко: библиограф на ветрах истории / Е. К. Соколинский. – СПб. : Изд-во Рос. нац. б-ки, 1998. – 248 с.; Соколинский Е. К. Проблемы национальных репертуаров печати и сводных каталогов Российской Федерации / Е. К. Соколинский. – СПб. : Изд-во Рос. нац. б-ки, 2007. – 400 с.

22. *Соколинский Е. К.* Сводные каталоги как основная форма национального репертуара печати Российской Федерации : автореф. дис. ... на степень д-ра пед. наук / Е. К. Соколинский ; Рос. нац. б-ка. – СПб., 2008. – С. 13.